POPULAŢIA MEDIEVALĂ DIN ZONA SUBCARPATICĂ A ŢĂRII ROMÂNEŞTI
- Consideraţii antropologice şi demografice –
I. Populaţia urbană*

Georgescu Laurenţia

Obiectivele cercetării paleoantropologice au o motivaţie extrem de serioasă politico-istorică, devenind document de bază al cercetării demografice. Toate informaţiile pe care noi le deţinem în legătură cu populaţia, starea ei economică, poziţia geografică a localizării grupurilor umane prin aşezările căruia îi aparţin, cauzele migrărilor, a diferitelor grupuri (dintr-o zonă în alta) ca şi polarizările pe care unele aşezări le fac prin "roirea" micilor aşezări ce se detaşează, sunt surse extrem de importante pentru studiul demografic al populaţiilor sau cvasistabile cu familii de populaţi stabilă.

Cercetarea demografică este o cercetare multidisciplinară în care intră în "melanj" cercetarea cauzală cu cea comportamentală pe populaţii, zone, perioade etc..., pentru a clarifica aspectele structurii sociale din perioada investigată. Precizia analizei demografice depinde de cunoaşterea condiţiilor şi e modului de populare în microzone şi macrozone, de cunoaşterea factorilor sociali-economici şi culturali-economici de dezvoltare a comunităţii respective, care fac obiectul atenţiei noastre.

În orişice cercetare detaliată arheologică, antropologică şi demografică, trebuie să se ţină seama de obiceiurile şi credinţele populaţiilor care au vieţuit pe teritoriul ţării noastre din neolitic şi până în prezent, cu toate pendulările lor teritoriale.

Din analiza comportamentului demografic putem avea imaginea unui tip de populaţie cu o dinamică demografică corespunzătoare fazei de dezvoltare a aşezării, caracterizată arheologic.

A nu se excepta studiile de etno-arheologie şi tangenţele lor cu disciplinele sus menţionate. Dacă avem însă datele privind întinderea, durata de folosire, intensitatea de folosire şi structura aşezărilor, vom putea estima volumul, tipul (modelul) de dinamică demografică şi structura probabilă a populaţiilor în absenţă – lipsa necropolei nedescoperită încă.

Trebuie să ţinem seama de faptul că, în evoluţia unei culturi, comportamentul demografic are două faze distincte:

1. - faza de constituire şi cristalizare;

2. - faza de maximă dezvoltare şi iradiere;

În faza de constituire şi cristalizare a culturii, prin afluxul de imigranţi, structura pe vârste concentrează mai mult de jumătate din volumul populaţiei între 15-50 de ani, tipul de comunitate devenind accesiv. Dacă indivizii trecuţi de 50 de ani ajung să întrunească un procent de 80 % din volumul populaţiei, structura va fi de tip accesiv-regresiv.

În faza de maximă dezvoltare, iradierea culturii pe cale directă se face, în primul rând prin radiaţia demografică sau emigrare – predominând subiecţii şi cuplurile de tineri şi adulţi. În concluzie, unui astfel de model de dinamică demografică, îi corespunde o imagine, de la începutul fazei, tot de

---

* Aducem mulţumirile noastre d-lui dr. Gh. I. Cantacuzino care ne-a pus la dispoziţie spre studiu materialul osteologic uman de la Câmpulung

aspect regresiv. În momentul în care predomină emigrările, tipul de populaţie va fi succesiv, procentul de subiecţi între 15-50 de ani scăzut sub 50 %. Dacă grupele de vârstă 0-14 ani nu depăşesc 80 %, tipul de populaţie va fi succesiv – regresiv.

Imaginea de populaţie de tip regresiv, îmbătrânită, nu reflectă de fapt un moment al stării de evoluţie atinse de comunitatea respectivă, ci o structură comportamentală, analoagă doar ca distribuţie pe grupele de vârstă ca cea observată la populaţiile regresive, dar nu şi cu posibilităţi şi perspective demografice de dezvoltare.

În cazul dezvoltării fără perturbaţii modelele de dinamică demografică, evoluează în timp relativ scurt spre structurile populaţiilor de tip progresiv-accesiv în faza de constituire şi cristalizare a culturii şi de tip progresiv-succesiv în faza de maximă dezvoltare şi iradiere directă, prin radiaţia demografică.

Modelel de dinamică demografică şi structura unor tipuri de populaţie, făcând dublă testare, cultural-demografică şi demografic-cultural, oferă prin urmare o metodologie pe baza căreia se pot estima în mod obiectiv caracteristicile generale de dezvoltare şi faza de evoluţie culturală a unei aşezări nedescoperită sau necercetată încă, pornind numai de la săpăturile efectuate în cadrul necropolei (metodologia aparţine Dr. Dardu Nicolaescu Plopşor).

Cercetarea demografică interdisciplinară poate să explice cum se constituiesc şi cum se extind arealurile culturale, căile şi direcţiile de pătrundere prin influenţa sau radiaţia demografică, raporturile demografic-cultural şi cultural-demografic dintre populaţii şi culturi contemporane, însă perfect distincte ca încadrare pe teritoriul geografic.

Trebuie să ţinem seama de următoarele aspecte: două comunităţi identice ca tip de populaţie şi structură procentuală a supravieţuitorilor pe grupe de vârstă, dar inegale ca număr de indivizi, una din ele fiind de două ori mai mare de cât cealaltă, nu pot avea aceleaşi posibilităţi de dezvoltare demografică şi culturală. Ambele populaţii fiind de tip progresiv-succesiv, este de la sine înţeles că nu putem avea acelaşi plus de indivizi (ca număr), prin radiaţia demografică şi emigrare (metode aplicate de demografia modernă europeană).

Această metodologie deschide perspective promiţătoare în activitatea de cercetare şi colaborare interdisciplinară, contribuind la explicarea unor procese istorico-culturale care nu se pot rezolva, nu se pot înţelege fără a se cunoaşte detaliat structura populaţiilor şi dinamica lor demografică.

Din aceste metode demografice şi de modul cum a fost gândită interpretarea mişcării populaţiilor, am ţinut seama în studiile noastre ca şi în studiul care urmează.

Secolul XII şi XIV aduc din ce în ce mai multe ştiri care atrag atenţia asupra activităţii căpeteniilor feudale române, asupra relaţiilor lor diplomatice şi a modului lor de organizare. Formarea statului feudal Ţara Românească, este rezultatul firesc al dezvoltării societăţii dintre Carpaţi şi Dunăre pe calea evoluţiei feudalismului.

Formaţiunile politice situate la sud de Carpaţi s-au folosit de orice împrejurare prielnică lor în dezvoltarea social-politică. Dar, asupra acestui lucru s-au înclinat nu o dată istoricii noştrii, aşa că nu vom insista prea mult, pentru că sunt foarte numeroase şi documentele diplomatice interne şi externe.

"Drumul început cu 20-30 de ani înainte sub conducerea lui Litovoi şi Bărbat", urmaşi şi celor pomeniţi în documentele din 1277, de ce nu Tihomir (Togomer), tatăl lui Basarab, continuă sub Basarab pentru desăvârşirea formării statului feudal Ţara Românească.

www.mnir.ro

Rezultatele descoperirilor arheologice, ca şi prezenţa monumentelor arhitectonice din ultimul deceniu al secolelor XIII-XIV aflate în dreapta şi stânga Oltului, sunt o dovadă a proceselor evolutive şi stabilizatoare a acestor formaţiuni care erau destul de bine închegate, deci avem deja "un organism politic destul de cuprinzător a teritoriului dintre Carpaţi şi Dunăre". Între monumentele arhitectonice mai importante menţionăm biserica veche a Mănăstirii Negru-Vodă (Câmpulung-Muscel), biserica şi Curtea Domnească de la Argeş etc.

Documentele emise de cancelaria statului feudal Ţara Românească dau o imagine corectă asupra dezvoltării acestui stat feudal în secolele XIV-XVII, din punct de vedere economic, social-politic, cât şi date asupra instituţiilor care erau deja formate în perioada sus menţionată. Drumurile comerciale atestate în numeroasele documente emise de domnie, ne dau ştiri importante despre produsele importante, desfăcute de negustorii străini şi despre ceeace doreau să cumpere de la noi fie din Ţara Românească, fie din Moldova. Cel mai vechi document dat de un domn român este un privilegiu comercial acordat la 1368 de Vladislav Vlaicu negustorilor braşoveni; în 1409 îl avem pe cel emis de către Mircea cel Bătrân liovenilor, iar la 1413 este cel acordat braşovenilor (cel mai vechi privilegiu comercial, este acordat în Moldova în anul 1408 de către Alexandru cel Bun negustorilor din Liov).

Formarea oraşelor se datorează unor necesităţi de ordin intern, cercetările arheologice atestând preexistenţa pe aceste locuri (de exemplu al Bucureştiului) a unor sate care se transformă în oraşe, pe măsura dezvoltării activităţii meşteşugăreşti, producându-se o separare a meşteşugurilor de agricultură, un schimb de produse care treptat va lua o mare amploare.

Un rol important au jucat existenţa unor fortificaţii, cetăţi sau centre militare organizate, de "tipul curţilor" care asigurau şi protecţia bunurilor şi a persoanelor.

Spre mijlocul secolului al XV-lea existau numeroase oraşe sau târguri în Ţara Românească ca de exemplu Brăila, Târgul de Floci (lângă Piua Petrii), Târgşor, Târgu-Jiu, Râmnic, Slatina, Piteşti, Argeş, Câmpulung, Târgovişte, Buzău, Gherghiţa şi Calafat la Vadul Dunării în faţa Vidinului. Târgurile şi oraşele aveau un caracter semi – rural dat fiind micile diferenţieri dintre meşteşugari şi agricultori. Oraşele deveniseră centrul principal al schimburilor comerciale, Ţara Românească cunoscând toate trei forme de comerţ: intern, extern şi de tranzit.

Târgurile periodice sau iarmaroacele au avut un rol extrem de important în schimbul de produse. Documentele din Ţara Românească menţionează privilegiile acordate de exemplu, târgoviştenilor de către Dan al II-lea la 1420-1424 şi cel din 1453 şi 1469 prin care un sat din apropierea Târgovişteî este scutit de "vama târgului" (Existau vămi şi pentru comerţul extern ce se plătea în bani şi foarte puţin în produse – după cum erau vămile importante şi grele; cele domneşti, mănăstireşti, a marilor boieri şi de la gurile râurilor, pentru trecerea lor).

Procesul de formare şi evoluţie a oraşelor are legătură cu populaţia, cu starea ei economică, cu poziţia geografică a grupurilor umane în aşezările căruia îi aparţin, cu cauzele migrărilor a diferitelor grupuri dintr-o zonă în alta, ca şi cu justificarea polarizării pe care o fac unele aşezări, prin ataşarea micilor aşezări. Mişcarea în ambele sensuri pe căile comerciale este extrem de importantă pentru dezvoltarea nucleelor populaţionale. Toate aceste surse sunt importante pentru studiul demografic al populaţiei stabile sau cvasistabile cu familii de populaţie stabilă.

Studiul detaliat al structurii pe vârste a populaţiei, este extrem de util în comparaţiile dintre indicii bruţi de mortalitate, care la rândul lor ţin seama de structura pe vârste şi facilitează efectuarea unei determinări structurale interne, utilizând elemente de datare şi grupe cronologice sau stratigrafice

www.mnir.ro

de morminte din acelaş cimitir care, prin cercetarea exhaustivă cu metodologia actuală, i se poate stabili volumul şi durata de folosire a necropolei – ţinând însă cont de obiceiurile şi credinţele populaţiilor care au trăit în zona respectivă urmărindu-le evolutiv.

Oraşul Câmpulung îşi are originea într-o aşezare sătească, a cărui dezvoltare economică în timp a avut ca rezultat transformarea sa în târg permanent şi apoi în oraş.

Cercetările arheologice la Câmpulung s-au materializat prin diferite lucrări începând cu anul 1924 – săpăturile lui V. Drăghiceanu[1], Dinu V. Rosetti şi Flaminiu Mârţu în 1963, Flaminiu Mârţu revenind cu noi date în 1965, urmate de lucrările ample începute în 1975 ale colectivului condus de Gheorghe I. Cantacuzino care a făcut posibilă o încadrare corectă a situaţiei "Curţii domneşti de la Câmpulung"[2]. Aici la Câmpulung, după 1330, Domnii Ţării Româneşti şi-au avut reşedinţa după ce la Curtea de Argeş au avut loc mari distrugeri în urma războiului încheiat cu biruinţa oştilor lui Basarab. Până la începutul domniei lui Vladislav I, Câmpulung a fost o reşedinţă importantă. Vechea curte domnească de la Câmpulung, probabil s-a aflat în preajma mănăstirii cunoscută sub numele legendarului "Negru Vodă", în a cărui biserică se află mormântul Voievodului Nicolae Alexandru. Cronica lui Radu Popescu menţionează că "Radu Voevod Negru.... s-a aşezat câtăva vreme în Câmpulung, unde şi mănăstire frumoasă şi mare au făcut", date ce completează pe cele cunoscute de Luccari la începutul secolului al XVII-lea despre Negru Vodă care... "fabricò la città in Campolongo".

O noutate editorială de ultimă oră ne aduce noi date extrem de preţioase pentru istoria ţării noastre, care va duce la o nouă interpretare, la "o nouă regândire a voevodatelor" în ceeace priveşte "o coborâre a datărilor-formării voievodatelor noastre". Dr. Ştefan Trâmbaciu şi Gheorghe Pârnuţă au publicat în Ed. Cultura-Piteşti, rezultatul cercetărilor în volumul "*Pânza (Ocolnica) cu vechile privilegii ale oraşului Câmpulung-Muscel*", ediţia 1997, din care punctăm următoarele date mai importante, menţionând înainte o trimitere la volumul "Istoria Românilor" de P.P.Panaitescu (reeditare 1990) care la pagina 73 notează: "Încă din anul 1300 este în biserica catolică din acel oraş (Câmpulung) un monument purtând inscripţia "Laurentius comes de Longo-Campo". Acest comes, conte, era şeful comunităţii orăşeneşti săseşti. La Câmpulung se află şi azi biserica zisă a lui Negru-Vodă, clădită de Basarab (şi refăcută în vremea lui Matei Basarab) pe lângă care se găseau şi primele curţi domneşti".

În lucrarea lui Şt. Trâmbaciu şi Gh. Pârnuţă se menţionează noile documente care vor da o altă interpretare. Le menţionăm în ordinea dată de autori extrem de sintetic:

- Cronica Ţării Româneşti este descoperită în 1970 de Virgil Cândea la Deir-er Sir, în şase documente grupate în I, la doc. Nr. 6, 9, 12. 17. 19 şi 22. Cu anul 1297 sunt şapte documente. Se cunosc şase "Mărturii" care specifică anul 1215 – Nr. 21 în "Pânza (Ocolnica)" emis de Duca Vodă la 25 decembrie 1674.

- privilegiu este reprodus pe două pisanii aşezate deasupra uşii de la intrarea în Mănăstirea Negru-Vodă, precum şi în hrisovul emis de Matei Basarab la 10 aprilie 1647 – pentru anul 1215. Pentru anul 1215 avem deci şase documente, din care cinci sunt epigrafice, iar unul este un document din 6 august 1647 a lui Matei Basarab privitor la anul 1215 (reproduce un document mai vechi).

---

[1] Drăghiceanu V. *Despre Câmpulung. Un document inedit*, în Jurnalul săpăturilor a Comisiei Monumentelor Istorice, 1924; Mârţu Fl. *Ştiri noi asupra complexului istoric al mănăstirii şi curţii domneşti din Câmpulung-Muscel*, 1963; idem în *Câmpulung-Muscel ieri şi azi*, Câmpulung, 1974, p. 17-18; Cantacuzino I. Gheorghe, *Probleme ale secolelor XI-XIV la Câmpulung şi cercetări arheologice la fosta curte domnească*, în SCIVA, tom 32, 1, 1981, p. 131-139.

[2] Cantacuzino I. Gh. *Unele probleme privind cercetările arheologice de la Câmpulung*, în Cercetări arheologice, VII, MNIR, 1984, p. 199-206. Cantacuzino I. Gh., Cristocea S., Mavrodin T. şi Trambaciu Şt. "*Principalele rezultate ale cercetării arheologice la ansamblul curţii domneşti din Câmpulung*", 1977, "Studii şi comunicări Muzeul Câmpulung", Câmpulung, 1981, p. 23-29.

www.mnir.ro

Nu ne vom permite să insistăm prea mult asupra noilor documente descoperite care privesc zona Câmpulung, deoarece ele sunt extrem de bine detaliate în lucrarea sus menţionată ("Pânza..."), cu "rememorările" de rigoare structurate.

În incinta fostei Curţi domneşti de la Câmpulung-Muscel (Argeş) au avut loc între anii 1975-1977 şi anii 1981 - 1982; 1984, cercetări sistematice arheologice, care au dus la descoperirea unei necropole ce a însumat 218 morminte, unele cu reînhumări, care au intrat în studiu antropologic şi demografic de detaliu, unde a fost cazul, dat fiind starea de conservare mai dificil de recuperat la unele schelete[3].

Necropola din jurul bisericii îşi are începutul la sfârşitul secolului al XIV-începutul secolului al XV-lea şi a continuat să fie folosită până în perioada modernă, ultimele morminte fiind datate în prima jumătate a secolului al XIX-lea. Inventarul de epocă reprezenta starea socială şi schimbările economice ale timpului respectiv, asupra acestui material înclinându-se studiul arheologului sus menţionat, noi punându-vă la dispoziţie datele sintetice rezultate din studiul antropologic şi demografic.

Analiza antropologică s-a făcut pe baza caracterelor metrice şi morfologice, folosindu-se tehnica internaţională a şcolii româneşti de antropologie, experienţa Martin-Saller, O. Necrasov, C. Maximilian, D. N. Plopşor, precum şi experienţa proprie. În ceeace priveşte determinările de vârstă, am ţinut seama în mod special de un studiu detaliat dento-maxilar (pe care-l vom menţiona mai jos), colaborat cu o observaţie atentă a suturilor craniene, a decalotărilor epifizare, pe grade şi zone ale scheletului postcranian, un studiu atent al bazinului, de la suturi la unghiuri şi forme, de la normal la patologic, acroşând şi determinările sexului.

În principal căutăm să punctăm limitele în care s-au încadrat subiecţii descoperiţi în incinta fostei Curţi domneşti de la Câmpulung-Muscel (devenită în secolul al XVII-lea mănăstire, cunoscută sub numele de "Negru-Vodă") şi tangenţele din cadrul limitelor celorlalte necropola din Câmpia Română cu care intră în studiu comparativ.

În ceeace priveşte studiul dento-maxilar, extrem de important pentru determinări de bază, dăm mai jos direcţiile principale şi de experienţa căror specialişti am ţinut seama.

Deci: Rapoartele anatomice ale cavităţii bucale, în perioada copilăriei, sunt într-o permanentă schimbare, condiţionat de vârstă, ca urmare a modificărilor survenite continuu în urma proceselor de creştere şi dezvoltare.

Erupţia dentară este un fenomen fiziologic complex, care are influenţă extrem de importantă asupra dezvoltării întregului aparat dento-maxilar. Particularităţile anatomo-topografice ale copilului la anumite vârste, ale mugurilor dentari şi ale dinţilor, se deosebesc în multe privinţe de maxilarele adulte şi, sunt mai complicate fiind vorba de prezenţa unui număr mai mare de elemente anatomice la un volum mai mic (prezenţa intramaxilară a mugurilor dentari).

Rapoartele maxilarelor capătă o oarecare stabilitate abia în intervalul de vârstă de 14-16 ani, când erupţia dentară şi formarea rădăcinilor este încheiată cu excepţia celui de la treilea molar. La grupul de copii între 0-14 ani, am putut urmări raportul dintre gaura mandibulară şi orificiul mentonier (ca şi la subiecţii de la Vadul Anei), în funcţie de vârstă (determinare 50 % din tot lotul – la Vadul Anei determinarea însumează 64 % din lot). Orificiul mentonier prezintă permanent o migrare spre distal,

[3] Cantacuzino I. Gh. *Consideraţii privind necropola din jurul bisericii vechii curţi domneşti din Câmpulung*, SCIVA, t. 49, 1998, nr. 2, p. 181-193.

www.mnir.ro

astfel la 4-6 ani orificiul se situează în dreapta primului molar temporar (decidual), pentru ca la vârsta adultă, poziţional să fie la nivelul spaţiului dintre cei doi premolari, sau în dreptul celui de al doilea premolar.

Cele mai importante modificări pe care le depistăm şi real diagnosticate pe cavitatea bucală a copilului, sunt în funcţie de vârstă şi de erupţia dentară în corelaţie directă.

Erupţia dentară începe la vârsta de 6 luni, când pe arcada alveolară a incisivilor centrali deciduali îşi fac apariţia dinţii şi se termină la vârsta de 18-25 de ani când erup molarii de minte.

Erupţia fiecărui dinte are loc la o anumită vârstă cronologică, ţinând cont de particularităţile constituţiei fiecărui individ, sau de unele aspecte patologice.

În studiul nostru am ţinut seama de următoarele aspecte ce intervin în cadrul dezvoltării aparatului dento-maxilar:

- ordinea erupţiei dinţilor deciduali şi permanenţi;
- modul (mecanismul) de erupere dentară;
- anomaliile intervenite (tulburări de erupţie);

Noi am ţinut cont în mod special, de experienţa şcolii româneşti de stomatologie – prof. univ. dr. P. Firu, conf. univ. dr. O. Grivu... etc., a metodelor prof. univ. dr. D. Coster (Spania) şi nu în ultimul rând de pregătirea şi îndrumarea prof. univ. dr. I. Balaban şi dr. Dardu Nicolaescu-Plopşor.

Vârsta cronologică a erupţiei dinţilor deciduali

Dinţii deciduali îşi fac apariţia la 6 ani prin eruperea pe arcadă a incisivilor inferiori, şi se termină prin apariţia la vârsta de 2 ani şi jumătate a molarilor secunzi pe maxilarul superior. În mod normal la fiecare 6 luni trebuie să erupă un grup de dinţi, diferenţele în timp pot uneori să aibă o abatere de 3-5 luni în plus sau în minus. Diferenţele mari de erupţie sunt la dinţii care erup mai târziu.

În stabilirea cronologiei am ţinut seama de schema extrem de corectă privind calcifierea dinţilor deciduali şi permanenţi şi a formării rădăcinilor, a lui Rauber-Kopach.

1. Schema încadrării subiecţilor determinaţi din grupa vârstei cronologice a erupţiei dinţilor deciduali

I. - incisivii centrali erup la 6 luni;

II. - incisivii laterali erup la un an;

III. - primii molari erup la vârsta de 1 ½ ani;

IV. - caninii erup la vârsta de 2 ani;

V. - molarii secunzi erup la vârsta de 2 ½ ani;

2. Schema încadrării subiecţilor determinaţi în grupa vârstei cronologice a erupţiei dinţilor permanenţi

I. - la 6 ani erup:

- primii molari inferiori;
- primii molari superiori;
- incisivii centrali inferiori;

II. - la 7 ani erup incisivii centrali superiori;

www.mnir.ro

III. - la 8 ani erup incisivii lateral superiori şi inferiori;

IV. - la 9 ani erup caninii inferiori şi prirnii premolari superiori;

V. - la 10 ani erup primii premolari inferiori şi premolarii secunzi superiori;

VI. - la 11 ani erup premolarii secunzi inferiori şi caninii superiori;

VII. - la 12 ani erup molarii secunzi inferiori şi superiori supranumiţi "molarii de 12 ani";

VIII. - la 18-25 de ani erup molarii de "minte" cu întârzieri sau fără nici o întârziere;

Pentru anumite zone sau aşezări urbane există un grad deosebit de erupţie, prezenta sacră a erupţiei deciduale şi permanente este valabilă pentru subiecţii cercetaţi de noi în toate necropolele din Ţara Românească şi Transilvania indiferent de datatre (din neolitic până în secolele XVIII, la care s-a aplicat corecţia Ed. Bernouille).

În studiul copiilor din necropolele Negru Vodă, Vadul Anei ca şi în cele de pe principala zonă de coborâre a Ţării Româneşti care traversează Centrul Câmpiei Române, am întâlnit bine înţeles şi *erupţii precoce*, care pot fi generate de o serie de factori generali ca:

- **bolile febrile şi ereditatea** pe care prof. dr. D. Coster în studiile sale le menţionează şi arată că erupţia dentară şi creşterea osoasă sunt unităţi ereditare (gene) independente, care iniţial au fost strâns unite, dar care prin amestecul de tipuri contradictorii în succesiune îşi pierd legătura.

- **tipul rasial şi regional** – influenţele pe care aceştia le au. În studiile sale, prof. dr. P. Firu consideră erupţia precoce ca o urmare a predominării tipului regional mediteranian la noi în ţară;

- **factorii locali-condiţiile de viaţă mai evoluate**;

Erupţia tardivă – poate fi datorată mongolismului şi rahitismului sau vârstei înaintate a mamei.

- fiecare individ are posibilităţi ereditare multiple, iar migrările populaţiilor şi "melanjul" tipurilor regionale şi rasiale clasice aduc noi date care nuanţând profilează aspecte diferite.

După dr. Salzman următoarele anomalii sunt ereditare:

- progenia; nedezvoltarea mandibulei; protuzia bimaxilară; incongruenţa dentro-maxilară; variaţiile de număr şi poziţie a dinţilor; diastema; ocluzia acoperită-deschisă-încrucişată-diastalizată (Rubracht şi Roland-Ray); mai pot fi ereditare forma şi mărimea maxilarelor, a dinţilor; cronologia erupţiei dentare (Korkhaus). Dar trebuie subliniat că forma de anomalie ereditară este înnăscută şi trebuie diferenţiată de anomaliile cu caracter ereditar care se instalează în condiţiile aceloraşi factori de mediu cum ar fi rahitismul, dat fiind că mediul umed în care au trăit unii subiecţi, cum sunt cei de la Vadul Anei, Străuleşti-Măicăneşti, Măneşti (care au aceiaşi datare) la care au fost surprinse "amprente" destul de serioase.

Acest lucru a fost menţionat şi în studiile antropologilor şi în cele ale arheologilor făcute asupra necropolelor medievale menţionate în Tabelul nr. 1.

Primele date pe care studiul structurii pe vârste a acestei populaţii ni le-au dat nu au fost surprinzătoare, deoarece populaţiile medievale care au intrat în studiile noastre comparative, aveau date apropiate din foarte multe puncte de vedere. Tabelul sintetic nr. 2 scoate în relief speranţa de viaţă şi mortalitatea acestora.

În ceea ce priveşte "Necropola de la Câmpulung-Muscel-Negru-Vodă", din studiul antropologic de detaliu menţionăm următoarele date:

www.mnir.ro

-avem o mortalitate destul de ridicată în rândul copiilor încadraţi în grupa de vârstă de 0-14 ani (45,2 %);

- în grupa adolescenţilor de 14-20 ani, această mortalitate este foarte scăzută (1,8 %) ca în intervalul de vârstă de 20-40 de ani să se ridice sensibil (46,4 %);

- după limita de vârstă de 60 de ani, mortalitatea atinge doar procentul de 4,6 % (menţionăm că am folosit gruparea internaţională de vârstă în studiul demografic al populaţiilor, pentru ca generaţiile care vin în specialitatea noastră să poată folosi datele în studiile lor).

Indicii bruţi care ţin seama de structura pe vârste, ne atestă posibilitatea de a avea aici o populaţie în general cvasistabilă cu structurile I şi II, cu corecţiile respective, pe tip de generaţii succesive 2-3 în unele cazuri, per total nu ne permitem să facem evaluarea în faza de cercetare a necropolei surprinsă de noi.

Speranţa de viaţă, calculată pe intervalele de vârstă menţionate mai sus (vezi Tabelul nr. 2) ne dă următoarele date: în intervalul 0-7 ani subiecţii noştri pot spera la un maximum de 30,4 ani, iar între 20-30 de ani maximum 22,2 ani, permiţându-ne să putem face de la caz la caz, o corecţie de 1,3 ani la limitele de extenso ale generaţiei.

În ceeace priveşte repartiţia pe sexe a înhumaţilor din necropola de la Câmpulung-Muscel "Negru-Vodă", comparativ cu subiecţii din necropola de la Piua-Petrii (Oraşul de Floci), avem următoarea situaţie:

Necropola Câmpulung-Muscel "Negru-Vodă", în intervalul de 0-14 ani avem o mortalitate de 47,2 %, dintre care 26,2 % aparţin copiilor din intervalul 7-14 ani; în cadrul perioadei de vârstă cuprinsă între 20-40 de ani, mortalitatea pe sexe este aproape egală, din 46,4 %, avem 24,0 % mortalitatea bărbaţilor şi 22,4 % a femeilor; procentul de 4,6 % aparţine bărbaţilor de peste 60 de ani; un semn de întrebare pentru noi este mortalitatea foarte scăzută între limitele de vârstă 14-20 de ani (1,87 % dar nu putem uita că este vorba de condiţii economice şi sociale de tip urban evoluat, în care mişcările de populaţii sunt nu rare ori dirijate.

În această necropolă este vorba de o anumită categorie de autohtoni înhumaţi aici, deoarece după ce reşedinţa de la Câmpulung nu a mai fost folosită de domnii Ţării Româneşti, odată cu Vladislav I, biserica ei a devenit biserica oraşului, deci încep să fie înmormântaţi locuitorii Câmpulungului. Cele mai vechi morminte datate prin monedele descoperite de arheologi, sunt din timpul lui Mircea cel Bătrân sau din secolul al XV-lea (Gh. I. Cantacuzino; determinările au fost făcute de Octavian Iliescu precum şi unele de Flaminiu Mârţu).

Dar înhumările numeroase în această necropolă pot să fie uneori rezultatul unor factori epidemici, a unor apariţii întâmplătoare, sau de ce nu, să privim şi aspectele fortuite asupra populaţiei locale.

Vârsta limită a fertilităţii aici s-a ridicat ceva mai mult, ceeace aduce un spor de 6,8 % la formarea familiei stabile, deci putând lucra în "retro", populaţia care a reuşit să vieţuiască în condiţiile social-economice de atunci. Nu trebuie să uităm, că noi am avut în studiu cei 217 subiecţi descoperiţi, care au fost înhumaţi în zona cercetată nu şi populaţia care a continuat să vieţuiască de-a lungul timpurilor în arealul menţionat.

Necropola Piua-Petrii (Oraşul de Floci) – dintre subiecţii primiţi spre studiu (Coordonator Lucian Chiţescu), noi am prelucrat 138 de subiecţi, (rămânând măsurate şi cu studiu orientativ de

www.mnir.ro

detaliu încă aproximativ 30 de schelete, care vor fi publicate mai târziu), ne permitem să scoatem în relief următoarele:

a) determinarea sexului a permis următoarea concentrare a datelor:

- bărbaţi = 36,23 %; femei = 27,536 %;

- nedeterminabili ca sex = 36,23 % dintre care copii = 21,01 %;

b) determinarea vârstei ne-a adus în faţă următoarea situaţie:

- Infans I-II (0-14 ani) = 21,01 %

- Juvenil (15-20 de ani) = 4,35 %

- Adultus (20-30 de ani) = 5,71 %

- Maturus I+II+III (30-60 de ani) = 52,17 %

- Senil (60-x ani) = 1,45 %

c) Nedeterminabil vârsta din cauza stării slabe de conservare = 14,49 %.

Piua Petrii (Oraşul de Floci) fiind la intersecţia marilor drumuri interne şi externe cu o solicitare economică foarte mare şi un rulaj uman deosebit reflectat în paleta tipologică fantastică pe care o reprezintă subiecţii din această necropolă.

Datorită prosperităţii economice din vremea primilor Basarabi, precum şi din cauza tendinţei către un comerţ orientat cât mai întins al braşovenilor, acest oraş ajungând extrem de rapid unul dintre cele mai de seamă oraşe comercile ale Ţării Româneşti. Circulaţia umană cu mărfuri era în ambele sensuri. Multe documente, privilegii şi menţiuni ale cancelariilor române ca şi a celor străine ne-au creionat ascensiunea ca şi declinul acestui renumit oraş care în 1780 exista doar ca sat "din vadul Ialomiţei şi Dunăre" – pomenit oficial.

TABELUL NR. 1

NECROPOLELE MEDIEVALE DIN ŢARA ROMÂNEASCĂ URBANE ŞI RURALE CARE AU INTRAT ÎN STUDIUL COMPARATIV ANTROPOLOGIC ŞI DEMOGRAFIC

NECROPOLELE	NR. CAZ	SECOLUL	AUTORII STUDIILOR	
			ANTROPOLOG	ARHEOLOG
Bârzeşti-Vitan	204	XVI	Georgescu Laurenţia	Panait I. Panait Ştefănescu A.
Bragadiru-Zimnicea	52	XVI	Popovici Ioana	Bichir Gheorghe
Ceptura	67	XVI	Georgescu Laurenţia	Lichiardopol D.
Cuibul cu Barză	40	XVI-XVIII	Georgescu Laurenţia	Ciuceanu Radu
Cernica	87	XV-XVIII	Botezatu Dan şi Ştefănescu Gh.	Cantacuzino Gh.
Dealul Piscului	50	XVI	Georgescu Laurenţia	Ciuceanu Radu
Grozăveşti	22	XVI	Georgescu Laurenţia	Ştefănescu A.
Măneşti (serii reunite)	272	XIV-XVII	Georgescu Laurenţia	Ştefănescu A.

www.mnir.ro

Măicăneşti-Străuleşti	258	XVI	Popovici Ioana	Panait I. Panait
Negru-Vodă Câmpulung-Muscel (Urban)	217	XIV-XIX	Georgescu Laurenţia	Cantacuzino I. Gh.
Oltenita-Renie	24	XVI	Georgescu Laurenţia	Şerbănescu Done
Piua-Petri (Oraşul de Floci) (Urban)	138	XVI-XVIII	Georgescu Laurenţia	Chiţescu Lucică şi colab. MNIR
Radovanu	164	XV-XVII	Popovici Ioana şi Georgescu Laurenţia	Comşa Maria
Vadul Anei în studiul final-monografic MNIR	450	XVI-XVII	Georgescu Laurenţia	Col. de arheologi ai MNIR

Necropolele Măneşti – în această staţiune arheologică, arheologul Aristide Ştefănescu a descoperit trei necropole medievale, două din secolele XIV-XV şi una din secolele XVI-XVIII cu un inventar funerar remarcabil. În studiile sale arheologul sus menţionat a facut o încadrare corectă în timp a acestei descoperiri, căci deşi satul era menţionat în secolul al XVI-lea ca "fiind o moştenire pe care o avea Alexandru al II-lea de la Mihnea cel Rău", necropolele din secolele XIV – XV erau cu două sute de ani mai vechi de cât prima menţionare a satului[4].

Noi ne vom referi extrem de sintetic la subiecţii seriilor reunite, ţinând cont că anumite date au mai fost publicate pe serii, dar, în acelaş timp ne vom referi la subiecţii din necropolele de la Grozăveşti care are 22 de subiecţi[5] şi Oltenita - Renie[6] - 24 de subiecţi, studiaţi tot de noi.

De la staţiunea arheologică Măneşti, ne-au parvenit spre studiu 272 de subiecţi cu grade diferite de conservere. Determinarea sexului pe materialul osteologic uman care a rezultat din descoperirea arheologică ne-a dat următoarea situaţie; comparativ cu Grozăveşti şi Oltenţia – Renie:

- Grozăveşti: 63,4% bărbaţi; 13,64% femei; 12,73% copii;
- Măneşti: 31,40% bărbaţi; 25,62% femei; 28,10% copii; 14,88% nedeterminat;
- Oltenita – Renie: 66,67% bărbaţi; 22,22% femei; 11,11% copii.

Determinarea vârstei folosind grupările internaţionale la aceleaşi necropole medievale, ne-a dat următoarele date:

- Grozăveşti: 0 – 14 ani = 22,73%; 20 – 40 ani = 59,09%; 60 – x ani = 14,64%;
- Măneşti: 0 – 14 ani = 47,1%; 20 – 40 ani = 48,1%; 60 – x ani = 4,8%;
- Oltenita – Renie: 0 – 14 ani = 11,11%; 20 – 40 ani = 88,89%; 60 – x ani = 0%.

Speranţa de viaţă la toate necropolele intrate în studiu comparativ (ca şi mortalitatea pe grupe) sunt menţionate în tabelul nr. 2, inclusiv şi la celelalte necropole care au făcut obiectul

[4] Georgescu Laurenţia, *Contribuţii la cunoaşterea populaţiei mdievale din centrul Câmpiei Române în lumina cercetărilor de la Buftea – Ilfov*, în Ilfov – File de Istorie, Bucureşti, 1978, p. 175 şi urm.; Ştefănescu A., *Cercetarea satului medieval Măneşti de pe Colentina*, în Cercetări Arheologice, MNIR, I, 1975, şi în Ilfov – File de istorie, Bucureşti, 1978, p. 172.

[5] Ştefănescu A., *Dealul Grozăveştilor*, în Cercetări Arheologice în Bucureşti, III, 1981, p. 272; Georgescu Laurenţia, *Necropola feudală de la Grozăveşti*, în SCA, tom. 13, 1973, p. 11 – 13 şi în completarea studiului în rev. Cercetări Arheologice în Bucureşti, III, 1981, p. 278 şi urm., Panait I. Panait, *Aşezarea medievală de la Măicăneşti*, în Cercetări Arheologice în Bucureşti, II, 1965 şi bibliografie.

[6] Georgescu Laurenţia şi Done Şerbănescu, *Necropola feudală de la Oltenita – Renie*, în Ilfov – File de istorie, Bucureşti, 1978, p. 156 – 170.

www.mnir.ro

studiului nostru sau al altor antropologi cu care, din punct de vedere arheologic şi antropologic materialul are tangenţă[7].

Tabelul nr. 2

Speranţa de viaţă şi mortalitatea[+)]

Necropole medievale rurale şi urbane	Speranţa de viaţă			Mortalitatea în procente		
	Nr. caz	0 – 14 ani	20 – 30 ani	0 – 14 ani	20 – 40 ani	60 – x ani
Bârzeşti – Vitan	204	28,6	23,2	47,2%	46,4%	2,45%
Bragadiru – Zimnicea	52	32,1	20,6	-	-	-
Ceputura	67	32,8	23,6	30,77%	15,38%	-
Cuibul cu Barză	40	34,6	23,4	15,0%	40,4%	-
Cernica	87	32,4	23,4	27,58%	27,58%	4,61
Dealul Piscului	50	32,4	22,2	22,22%	52,0%	-
Grozăveşti	22	32,2	28,2	22,737%	59,09%	14,64%
Măneşti (serii reunite)	272	30,02	20,6	47,1%	48,1%	1,85
Măicăneşti 0 Străuleşti	258	29,0	22,0	34,65%	24,7%	6,5%
Oltenita – Renie	24	32,2	20,8	11,11%	88,89%	-
Radovanu	164	34,2	22,4	46,2%	20,5%	5,6%
Vadul Anei (în studiu)	450	32,2	22,2	-	-	-
Câmpulung Muscel "Negru vodă" (urban)	217	30,4	22,2	47,21%	46,4%	4,6
Piua Petrii (Oraşul de Floci) (urban)	138	34,2	22,6	21,0%	5,71%	1,4%

[+)] Asupra acestor materiale se va mai reveni cu ocazia finalizării materialului de la Vadul Anei şi a studiului pe generaţii – separat urban – rural.

Sub raportul analizei antropologice, subiecţii seriilor enunţate prezintă următoarele caracteristici şi încadrări tipologice de bază:

[7] Georgescu Laurenţia, *Necropolele medievale din Câmpia Română. Secolele XIV – XVI. I. Populaţia rurală*, în Cercetări Arheologice IX, 1996, p. 91 – 97; Georgescu Laurenţia, *Elemente de analiză demografică comparată în necropolele medievale din Câmpia Română din secolele XVI – XVIII. II. Populaţia rurală*, în Cercetări Arheologice, X, 1997, Bucureşti, p. 371 – 385.

www.mnir.ro

Necropola Câmpulung "Negru Vodă". Eşantionul prezintă unele variaţii pentru că majoritatea subiecţilor sunt mediteranieni cu unele cazuri melanj şi patru cazuri cu tipologie mai clară. Grupul mediteranienilor, au talii mici sau mijlocii ce depăşesc rar 166 cm, cu cranii dolico-mezocrane (72,6 – 7,4), de înălţime mijlocie (114 – 116; 110 – 112); orto (72 – 74,2) – metriocran (94 – 96,2), cu reliefurile osoase slab dezvoltate, care dau un echilibru elegant trăsăturilpr feţei, care este îngustă, joasă – cu câteva cazuri mijlocii -, deci euriprosop-mezoprosop (82 – 84; 85 – 88). Mandibula este gracilă, cu bărbia rotunjită şi nu rareori cu eşancrură (gropiţă).

Rădăcina nasului este mijlocie, mergând ca formă spre înaltă, cu un indice lepto-mezorin (44,2 – 48,8). Profilul este ortognat – mezognat (82^0 – 88^0) cu unele cazuri de prognatism alveolar.

Cele patru excepţii, ca tip, sunt formate din trei subiecţi dinarici cu o talie în jur de 174 cm. (supra mijlocie), brahicefali (80,0 – 84,2) hipsicrani la limita inferioară (74,8 – 74,9) cu frunţi drepte, înalte, parietale rotunjite (88,0 – 89,6) şi occipital puternic aplatizat. Nasurile sunt acviline, mezoleptoriene (48 – 50,2; 44 – 64,4); profil facial ortognat (96,2 – 97,9; 98). Cei trei subiecţi dinarici sunt bărbaţi şi au aproximativ 35 de ani ± 5 ani.

O notă aparte face singurul subiect alpin, care este slab conservat, cu o talie sub 162 cm. Indicele cranian este brahicran (83,2), înălţimea craniului este la limita dintre mijlociu şi înalt. Fruntea este bombată, faţa este mezenă (52,8), ortognată (98,2), reliefurile feţei sunt moderate. Este un exemplar foarte frumos ce aparţine unei femei, în jur de 30 de ani ± 5 ani.

În cazurile melanj, care nu sunt multe, avem subiecţi mediteranoizi cu elemente nordice sau est-europide şi nordici cu elemente est-europide. Trăsăturile sunt caracteristice acestor tipuri, în situaţiile fericite când s-au păstrat sau recuperat craniile prin restaurare. Taliile acestor subiecţi sunt între 167 cm – 180 cm (188 cm = 1 caz).

Femeile din acestă necropolă sunt în general gracile, frumos constituite şi nu prezintă nici o solicitare ocupaţională la nivelul inserţiilor musculare a membrelor superioare, dar cu inventare spectaculoase pentru epoca respectivă, a unei aşezări urbane.

Deoarece poziţia mâinilor este diferită la înhumaţii din necropola Câmpulung – Muscel "Negru Vodă", ne putem permite să negăm apartenenţa celor câţiva subiecţi cu membrele superioare aşezate pe clavicule, una sau amândouă, la un grup etnic ataşat la un ritual religios care să-şi aibă originea din zona central Bulgară sau din zona apropiată de Dunăre a lor.

În perioadele mai vechi, mergând treptat până în zilele noastre, există împrumuturi rituale, oglindite în descoperirile arheologilor de pe teritoriul ţării noastre, care pot aparţine altor etnii de la care populaţia noastră le-a împrumutat, sau le-a fost impusă, în unele cazuri din anumite epoci ale istoriei, în care tipul antropologic neagă apartenenţa la ritualul impus de o autoritate feudală care nu a aparţinut populaţiei autohtone la timpul respectiv.

În ceea ce priveşte studiul odontologic al subiecţilor din necropola de la Câmpulung "Negru - Vodă", el scoate în relief frecvenţa foarte mare a cariei dentare de gradul I – IV, alături de o puternică uzură dentară, uneori până la colet, cu multiple granuloame, edentaţii parţiale şi totale care au dus în unele cazuri până la "dizarmonii faciale". Proporţia dinţilor cariaţi raportat la numărul de dinţi păstraţi este de 18,06%. La timpul respectiv, am menţionat acelaşi lucru la subiecţii necropolelor de la Piua-Petrii (urban), Măneşti, Grozăveşti, Bârzesti-Vitan etc., dar cu valori diferite uşor accentuate. De exemplu la Vadul Anei caria dentară este extrem de ridicată ca procent – 64,3% - comparativ cu cea a subiecţilor de la Măneşti – 59,0% - care au o uzură dentară de 50,0%. La Bârzeşti – Vitan indicele de

www.mnir.ro

intensitate a maladiei carioase est de 5,14%, cu o uzură dentară care se înscrie între gradele II – IV (după dr. I. Balaban – dr. P. Firu). La celelalte necropole avem valori uşor diferite.

Paleopatologie: avem multiple cazuri de fracturi consolidate defectuos, cu calusuri foarte mari deformând membrul respectiv, uneori afectând şi lungimea lui, scurtându-l. Multiple anchiloze şi procese inflamatorii cicatrizate în urma loviturilor cu corpuri dure, ronde (?) sau ascuţite. Semnalăm prezenţa unui caz de amputare (rudimentar ca procedeu) a labei piciorului drept, cu un calus uriaş (confirmare de diagnostic dr. I. Balaban).

Diformismul sexual este pronunţat la nivelul etajului superior şi inferior la bărbaţi şi mai atenuat la femei, la fel ca la subiecţii de la Bârzeşti - Vitan[8] şi Măneşti. Subiecţii feminini sunt mult mai gracili. În general seria de la "Negru - Vodă" este mai omogenă.

Necropola de la Piua-Petrii (urban): subiecţii se încadrează ca mărime şi formă între limitele de variabilitate foarte mari (pe sexe). Aspectul de neomogenitate reflectându-se şi din analiza tipologică unde componentele alpine, dinarice, mediteraniene, nordice (mai puţine cazuri) şi mongoloide (câteva cazuri) cu influenţe, metisaj sunt predominante. Frecvenţele pot fi întâmplătoare neavând importanţă istorică la nivel de trei eşantioane din aceiaşi necropolă[9].

Necropolele Măneşti: grupul studiat aparţine tipului europoid cu prdominanţa elementului mediteranian. Din punct de vedere tipologic, seriile de la Olteniţa – Renie şi Grozăveşti sub raportul caracterelor generale europoide prezintă în ordinea frecvenţei tipurile: mediteranoid, mediteranoid cu elemente nordice, mediteranoid cu elemente est-europoide, nordic cu elemente est-europoide, protoeuropoide.

Necropolele Bârzeşti – Vitan: seria prezintă elemente europoide, cu predominarea elementului mediteranian, cu unele mici excepţii, diferit combinate care nu afectează structura de bază a seriei, a fost recent publicată[10].

Nu putem face aprecieri sigure asupra unor indicatori demografici ca: volumul populaţiei, evoluţia numărului de locuitori (decât cu foarte mari reţineri), durata de folosire a cimitirului, evoluţia numărului de locuitori a aşezărilor, chiar dacă seriile sunt reprezentative pe anumite faze istorice din cadrul unei epoci istorice. Problema densităţii populaţiei este legată în mod special de frecvenţa aşezărilor urbane, a căror populaţie a făcut obiectul studiului de faţă. Vor mai fi încă multe discuţii dat fiind descoperirile documentare şi arheologice din ultimii ani.

Aprecierea potenţialului economic şi populaţional a oraşelor noastre medievale, trebuie făcut în comparaţie cu ceeace reprezintă aşezările urbane din teritoriile învecinate din punct de vedere istoric[11], dar şi din punct de vedere al influenţei lor zonale, plasate geografic.

---

[8] Panait I. Panait şi Ştefan Aristide, *Situl de la Bârzeşti*, în CAB, IV, 1994 şi Materiale şi Cercetări Arheologice, partea a II-a, Ploieşti, 1983, p. 531 – 539; Popovici Ioana, *Cimitirele de la Străuleşti – Măicăneşti – analiza demografică*, în SCA, tom. 10, 1973, p. 14 – 22.

[9] Georgescu Laurenţia, *Cercetări arheologice la Piua – Petrii. Date preliminare antropologice asupra materialului osteologic uman descoperit în necropola I-a de la Piua Petrii (eşantioanele 1977, 1979 şi 1980)*, în Materiale şi Cercetări Arheologice, vol. XV, Braşov, 1983, p. 491 – 498; Georgescu Laurenţia, *Unele consideraţii antropologice privind populaţia medievală de la Vadul Anei aparţinând secolelor XVI – XVII* – sub tipar.

[10] Vezi notele 8 – 9.

[11] Matei D. Mircea, *Geneza în evoluţia urbană în Moldova şi Ţara Românească până în secolul XVII*, ed. Helios – Iaşi, 1977.

www.mnir.ro

La population médiévale de la zone subcarpatique de Valachie

Considerations anthropologiques et démographiques

Ier. La population urbaine

Résumé

Les nécropoles urbaines et rurales sont les sources les plus importantes pour l'étude des problemes démographiques concernant l'histoire d'une peuple.

Les series étudiés sont suffisantes pour caracteriser les population qui ont vecu dans l'areal que nous avons étudie – qui ont contribué à la formation des grande centres urbains de Valachie, centres importante du point de vue historique, politique et commercial.

Dans l'étude on fait mentions des nouvelles documents découvert, très important pour l'histoire de la Valachie.

www.mnir.ro